XXVI. év. Gyulafehérvár, 1903. augusztus 16. 34-ik szám.

KÖZMÜVELŐDÉS

Felelős szerkesztő: Wagner Sándor.

A lap szellemi részét illető cikkek a szerkesztőségnek, az előfizetési pénzek a pénztári-, az esetleges reklamációk pedig a kiadóhivatalnak (Papp György) küldendők.

Megjelenik minden vasárnap.

Az előfizetés díjai:

Egész évre	8 K or
Félévre	4 „
Negyedévre	2 „

— Hirdetések díjszabás szerint. —

X. Pius pápa.

Püspök urunk az új pápa megválasztását X. sz. körlevelében adja tudtul papságának és híveinek.

Az isteni Gondviselés iránti őszinte, mély hálaérzettel vettük a hirt, hogy Krisztus Egyházának árvasága rövid két hét után véget ért. A biborosok Szent Kollegiuma, majdnem egyhangú megállapodással augusztus 4-ikén megválasztotta *Sarto József* biborost, velenczei patriarchát az Egyház látható fejévé — akit, miután a választást elfogadta és a X. Pius nevet fölvette, aug. 9-ikén a Szt. Péter templomban ünnepélyesen megkoronáztak.

Tudom, hogy az egész katholikus világgal ti is siettetek az Urnak hálát adni, aki a benne hivőket nem hagyta sokáig árván, hanem pásztort küldött nekik, *aki ismeri övéit:* hiszen majdnem egész életét a lelki pásztorkodásban töltötte, szegény földmüves szülőktől származván, ismerte tapasztalásból a népnek bajait és szükségleteit, s igyekezett szivének nagy szeretetével később is hozzájuk leereszkedve, anyagi és lelki nyomorukon apostoli nagy lelkével segíteni.

Nem kételkedünk, hogy a szociális forradalom e nehéz napjaiban — Őt választotta ki az Ur, hogy kicsinyeknek úgy mint nagyoknak hirdesse az evangeliumot, mely egyedül képes a társadalom mély és tátongó sebeit gyógyitani, az egyes társadalmi osztályok közötti ellentéteket elsimitani, az emberiséget az erkölcsi sülyedésből kiemelni, a nemzetek belső békéjét és egészséges fejlődését biztositani.

Azért szivem sugallatát követve már most tudtotokra adom, Tisztelendő Testvéreim és szeretett híveim, hogy — ha az Isten éltet — Mindenszentek ünnepét ez idén Rómában akarom tölteni, hogy Annak, kit Krisztus választott helyettesének és rendelt Atyánknak — áldásában részesüljek, bátorító, buzdító, irányító szavait hallhassam.

1896. Mindenszentek ünnepén történt, hogy a nagy XIII. Leó pápa előtt térdeltem, ki jóságos szavaival bátorságot öntött belém a súlyos püspöki hivatal viselésére.

Most, hogy terjedelmes Egyházmegyémet Isten segítségével már-már teljesen bejártam, papjaimat úgy, mint híveimet közvetlenül ismerem: elmegyek, hogy mindnyájunkkal közös gyarlóságaimért és mulasztásaimért vezekeljek, a vett számtalan jókért és kegyelmekért szivem mélyéből hálát adjak, az apostolok sirjainál csöndes viszszavonultságban magamba szálljak — és főpásztori működésemnek még hátralevő idejére a Lelkek Főpásztorának és földi Helyettesének áldásából erőt merítsek.

Imádkozzatok velem együtt Tisztelendő Testvéreim, hogy Szentséges Atyánknak hűséges és odaadó gyermekei lehessünk, a Krisztus vérén szerzett drága örökséget — katholikus szent hitünket — utolsó lehelletünkig híven megőrizzük, a gondjainkra bizott hivek üdvösségéért és jóléteért — Szentséges Atyánk példáját követve mindennünket feláldozzuk — és Krisztus országát mibennünk és körülöttünk terjeszteni és megszilárditani meg ne szünjünk.

Kelt Gyulafehérvárt, 1903. augusztus havában.

TÁRCA.

René asszony.

Irta: **Ebenstein Erich.**

Borzasztó! ez az ember mindent elkövet, hogy megkeserítse életemet. Ki hallotta, hogy valaki öt órai hivataloskodás után se legyen éhes? Már félórája, hogy a leves kitálalva, hus, mártás készen és ő mégsem jön — — —!

Pedig ma épen kedvelt ételeivel akarta meglepni. Merő roszakarat! Természetesen Erwein kollégájával kellett összekerülnie, hazakisérte és elcsevegték az időt. . . Jól ismerte őket! És Erwein nejét is. Kellemetlen népek; különösen az asszony örökös hizelgéseivel, kedveskedéseivel érti meglágyitani férje szivét. Igy a multkoriban is: „Édesem! nézd csak milyen remek kalap.!“ szólt Erweinné.

„No, vedd meg hát, hizelgő cicácska! mibe kerül?“

„Óh — csak hét forint.“

„Itt van hát . . . Légy boldog vele!“

Vajon boldog volt-e? Természetesen! Ragyogó arccal sietett René asszonyhoz: „Nézze csak mim van nekem! Férjem adott 7 forintot, a többit a mama pótolta ki, mert a kalap 18 orint volt.“

Ilyen ez az asszony!

Egészen más az, ha René asszony is ártatlan képpel áll férje elé és a kövér libát, mit vasárnap vásárolt 4 forintért, következő ékesszólással tálalja fel: „Gondold csak Joákimom, olcsó, igazán olcsó ez a liba 2—3 forintba került.“

Füllentésnek füllentés, csakhogy effajta jámbor hazudozás a jó háziasszony hivatásával jár.

Elég az hozzá, Erweinné hamis asszony és férje is nagy kamasz! ki folyton kérkedik, hogy felesége a pénz kezelésben milyen járatos, takarékos, a mivel a többi nőt a férjük előtt gyanúba hozza.

És ilyen emberekért kell a levesnek kihülnie. E tavaszi veteménynyel készitett, pompásan füszerezett leves remek a maga nemében. Már háromnegyed kettő . . Istenem, hogy lehet enynyire kimaradni!

„Nagysága, kérem szépen, egy idegen ember van itt.“

„Miféle ember, Betti?“

„Nem tudom.“

René asszony kiment. „Mit akar?“

„A nagyságos úr küldött, ma nem jöhet haza ebédre.“

„Nem jöhet . . . haza . . . ebédre? Mi jut eszébe, mi történt . . . beszéljen gyorsan!“

De az idegen nem tudta okát adni a Fellner úr elmaradásának.

Midőn eltávozott, René asszony egy székre rogyott. Elhagyta ereje. Tizenötéves házasok már, de a lefolyt idő alatt egyszer sem jutott Fellner úrnak eszébe elmaradni az ebédről, és ma hidegen, nem törődve, hogy szava boldogságot öl, megizente a szegény nőnek: — nem jön.

Mindenütt gúnyt látott. A ház butorzata, a szomszédok mintha gúnyolták volna; azt hitte, hogy a Betti arcán is mosoly leng, az a neme a mosolynak, mely sért és öl; mintha igy szólna a cseléd: „tudom én mi a baj.“

Ezt Joákimnak nem bocsáthatja meg soha! Bizony sokszor okozott e férfiú már szivszorongást neki, de ilyesmi még nem történt.

Tehát magányosan enni! A leves kihült és talán sós is volt, valószinüleg az a csámpás teremtés, a Betti sózta meg másodszor, bárha Fellneréknél ez a háziasszony kizárólagos kötelessége. A hus, mártás nem izlenek jobban; sőt a rétest, — Joakim kedvelt ételét — egyáltalában nem szenvedte.

Bosszusan vetè magát a hintaszékbe; ebben különben Joakim szokott ülni ebéd után, a miért sokat is kelle bosszankodnia. Csakhogy nem igen fogta a hintázás.

Hozzá még a függönyökre esett tekintete.

X. Pius megkoronázása. A választás után a lapok, melyek mindig jól vannak értesülve vagy legalább is ezt hiszik magukról, azt hirdették, hogy a koronázás majd csak az ősszel lesz meg, a midőn tout Róma hivatalos és diplomáciai testületeivel együtt otthon lesz. A nagy dobot szerető világias felfogással úgy okoskodtak, hogy azért kell ennek igy lenni, mert a koronázás évfordulóját minden évben megülik — már pedig üres Róma előtt ez nem lenne elég fényes. Ez okoskodás, mely természetesen az új pápa szándékának ismerete nélkül jött létre, egészen halomra dőlt, mert pár nappal a választás után augusztus 9-én a koronázás a legnagyobb ünnepi pompával végbement.

A szertartás reggel 8½ órakor kezdődött a Szent Péter bazilikában. Az ünnepen óriási tömeg jelent meg, hozzávetőleg mintegy 50000 ember volt jelen. Az előkelő méltóságok sem hiányoztak, mert ott volt a pármai herceg, az egész diplomáciai kar, a fónemesség s a pápa egyik unokaöcsese is. A hatalmas tömegben a rendet a templom előtt felállított katonai csapatok tartották fenn. Benn a bazilikában pedig a pápai testőrség teljesitette a szolgálatot. A pápa, bíborosok, udvari méltóságok, testőrök kiséretében gyalog érkezett a bazilika csarnokába, hol a szent kapú előtt trón volt felállítva, melyen a mitrát viselő pápa helyet foglalt. Ekkor Rampolla bíboros a Vatikán káptalanjának és papjainak nevében latin nyelven röviden üdvözölte és hódolatát fejezte ki, mire a kar Tu es Petrus éneke közben a papság lábcsókoláshoz vonult. Féltizre járt már az idő, midőn a szedia gesztatorián elhelyezkedett pápa papi méltóságoktól körülvéve a főkapún át a bazilikába vonult.

A menet megindulását a Loggia de Benedizioneről ezüst trombiták hangjai jelezték. A tömeg nagy óvációval fogadta a szent atyát s a plakátokon is kihirdetett tilalom ellenére hangosan adott kifejezést érzelmeinek. Az áldást osztó pápa azonban minden hangosabb óvació alkalmával keze intésével csendet parancsolt. Nagy nehezen jutott el a menet a szentség oltára elé, hol a pápa leszállván a szedia gesztatoriáról, néhány percig imádta a kitett szentséget.

Ennek elvégzése után a Kelemen kápolnába vonult, hol helyet foglalt a felállított trónon, mig környezete, az egyházi méltóságok a számukra fenntartott padokban foglaltak helyet. A bíborosok, a patriárkák, érsekek és püspökök letették az engedelmesség fogadalmát, mire a pápa messze csengő, érces hangon áldást adott a népre. Majd ráadták a misemondó ruhát s a szedia gesztatorian az oltár fülkéjében felállított trónhoz vitték, hogy misét celebráljon. Az oltárig vezető úton egy ceremoniarius haladt a menet előtt és háromszor egy-egy kis csomó kócot égetett el, mondván: Pater Sancte, sic transit gloria mundi. — A trónra érvén, a bíborosok a pápa lábát, térdét és arcát, a püspökök lábát és térdét és az ábbek csuppán lábát csókolták meg, mire megkezdődött a missa papalis. Az episztola és a latin és görög evangelium eléneklése után Macchi bíboros diakon, a rota birái és a konzisztorium ügyvédei kiséretében a pápai oltárhoz lépett, mig a pápa elmondta a koronázó litániákat. Az Urfelmutatásnál a kúpola magasságából ezüst trombiták harsantak fel, a testőrség térdre borult, a tömeg ájtatos csendben maradt. A pápa ezután ismételten a trónon foglalt helyet, megáldozott és megáldoztatta a diakonokat is.

Mise után az oltár előtt emelt gyönyörű emelvényre vitette magát. Egy bíboros levette a pápa fejéről a mitrát és Macchi bíboros diákon emelt hangon mondta a koronázó formulát, a szent atya fejére helyezte a tiarát, amely aranyból és ezüstből készült s gazdagon van ékitve drága kövekkel.

Néhány hangosan elmondott ima után a pápa felállott és áldást osztott az egybegyültekre. Azután a szent kollegium szerencsekívánatainak fogadása után a kápolna belső lépcsőjén át egy óra öt perckor visszatért a pápa lakóosztályába. Ez a hosszú szertartás, mely alatt egyszer sem vett frissitőt magához, meglehetősen kifárasztotta a nehéz misemondó ruhát viselő pápát.

Levél a konklávéról.

A konklávé még folyamatban volt, az örök város izgatottságban, hogy vajjon milyen lesz az eredmény, midőn lapunk egy ottani barátja az alábbi levelet intézte hozzánk. A nyári postával egy kissé megkésett ugyan a levél, de mert a szemtanu közvetetlenségével állítja elénk a Szent Péter téren izgatott kiváncsisággal hullámzó tömeget, élénken, szinesen rajzolja meg a változatos hangulatot, mely a világrazóló esemény következtében az óriási sokaság lelkéből előtört — még megkésve is közöljük, mint érdekes adalékot a legutolsó konklávé külső történetéhez.

T. Szerkesztő Úr!

Az itteni dolgokról akar egyet-mást tudni. Bizony bajos erre kielégitő választ adni. A bizonytalanság, a türelmetlen várakozás nehezedik lelkünkre. Ilyen állapotban nehéz dolog az irás. Ám megpróbálom benyomásaimról számot adni.

A hatodik scrutinium most folyik. Ki tudja hány lesz még? Már négy bíboros fekszik betegen. Árt a hőség, meg a kényelmetlen életmód. A francia bíborosok talán nyári üdülőjükről utaztak ide, az augusztusi forróságba, a Vatikán kevésbbé szellős szobáiba, elfalazott folyosóiba, — rövid idő alatt összetörtek. Hanem azért folyik a szavazás rendületlenül. A Giornale d'Italia hozza a pártokat, meg a szavazások számát. Vajjon sejtelmeinek ad-e kifejezést avagy még a konklávéba is bekerült valami fecsegő, önmagáról megfeledkezett ember? . . . Mi, a nagyközönség, ott lenn a Sz. Péter téri obeliszk körül várjuk a füstöt s eddigelé csalódottan távoztunk. Délelőtt 11 körül, este 6 után tolul ki a hires kéményből a szavazó lapok füstje. Méltóztassék azt az óriási tömeget elképzelni, mely a sz. Péter térre fér, hogyan nyujtogatja nyakát a Sixtina felé, hogyan lesi az első füstgomolyt, melynek szine az egyetlen néma tanúja a bent lefolyt eseményeknek. Mikor az első szürke vagy fekete oszlop felemelkedik a magasba, megérzik rajta, hogy szalmaszaga van, hogy az ujabb scrutinium sem vezetett eredményre. Akkor el-

---

Ujra nagyon sárgák valának! A szivarfüst okozta ezt. Ujjab galád tette férjének! mindenik szobáját úgy befüstöli, hogy füstölő kamra lesz valamennyiből; ha még engedelmet kérne! De erre nem gondol! — „Nemde te szereted a szivar füstöt, René? Oly kellemessé teszi a szoba levegőjét," mondá ő lakodalmára eső harmadik napon, nem is valami kérő hangon, hanem úgy, mintha valami magától értetődő dologról volna szó.

És ő igenlőleg felelt: szivében törrel, ajkán derüs mosolylyal. Ily balgának lenni! Ez akkor történt, most azonban mindennek változnia kell, még pedig alapjában. Nem lesz többé füst a szobában, nem szabad az ebédről elkésni; sem vasárnapi tere-fere az Erweinnal, sem szieszta a hintaszékben és sok más, mi szálka volt régen René asszony szemében. Igen, ez az ember ismerje meg őt végre.

S a miközben jobban-jobban elfogta a harag, kezei önkénytelenül mindenfélét raktak elő: Két nagy hálócipőt a pamlag mellé, kis makra pipát az asztalra, újságot mellé, s végül puha, meleg hálókabátot helyezett a szék támlájára. Ő azonban mitsem tudott tettéről, hogyan is tudott volna?

Agyában csak egy gondolat forrongott: hol lehet a férje? Hirtelen félelem szállta meg. Hátha valami baj érte? Ezerféle változata van az életnek; talán beteg; valaki elcsábíthatta és megölte, vagy elméje zavarodott meg, hiszen naponkint bőven szólnak ilyesmiről a lapok; vagy tán . . . de hát szerelmi kaland mégsem lappang a dologban?

Miért ne? Egy férfiú élte virágjában, kit ő bizalmával annyira megtisztelt, talán erre is gondolhat; igen, az utóbbi időben nem ölelte oly gyöngéden, mint előbb és tekintete is révedező, mintha alig várná, hogy elmehessen a házból.

Oh . . . oh! ha ezt meg kell érnie!

Gondolt valamit. Mérgesen felnyitá a sifont, fejére tette kalapját, magára vetè felöltőjét, befátyolozta arcát, felhuzta kesztyűjét és gondosan elzárt mindent. Rendnek kell lennie még a megesalt asszony házában is.

„Betti senkit be nem eresztesz es honn maradsz, mig visszatérek. Vacsorára készitsd elő a sültet, tudod te úgy, a hogyan az Úr kedveli: jó zaftosan.

„Parancsolatjára nagysága, megbizhatik bennem!"

Zimankós idő volt künn: zivatar, mely a port felkavarta és hideg, mint januárban. És ezt tartják a naptár szerint tavasznak. René asszony előre törtetett; semmire sem ügyelt utjában: — majd egy úrba ütközött, majd egy gyermek-kocsinak ment neki, hogy az szinte feldült; mit is keresnek ilyenkor az emberek az utcán.

Lihegve ért végre a postahivatalba. Pillanatig megállt, hogy rendbe szedje gondolatjait; ugy tombolt szivében valami, maga se tudta harag-e, vagy félelem? Belépett. Ott jól ismerték a szolgák, s a kapús is, hiszen gyakran ment férje után, gyakran hozott neki finom, izletes ételeket villás reggelinek. Az elsőt, kivel találkozott, megszólitá: „Ditrik, mikor ment el férjem?"

„A főnök úr? Nagyon korán, gondolom kilenc órakor jöttek érte. Családi ügyekről beszélt Waniek úrnak, egész jól hallottam, mert közelállottam hozzá. Olyan izgatott volt — oh Istenem talán nem történt valami baja?"

René asszonynak vér tolult az arcába, jéghideg futott át hátán, le kellett ülnie.

„Izgatott volt" . . . „Családi ügyek!" — ismételte magában.

„Egyedül ment, vagy valaki érte jött?"

„Ilyen aprólékosan nem tudom. A kapús szolgálhat talán felvilágositással."

A kapus többet tudott: „Egy úrinő jött ide, vele ült a főnök úr kocsira. A nő oda kiáltott a kocsisnak:

„Continental szálloda."

René izgatottan ugrott fel.

„Fiatal volt a nő?"

„Igen, fiatal."

„Isten vele!" szólt a kapúsnak és elsietett. Ditrich bámuló szemekkel tekintett utána; a kapús gúnyosan mosolygott, mintha értené a titkot. Éppen igy rohant nyomában felesége is, midőn fiatalabb volt. Oh ezek az asszonyok.

A Continental szálloda néma, csendes. Alkonyodott az idő, s ilyenkor kevés a vendég.

A pincérek lomhán könyököltek a sarokban. Az ablakon zümmögött egy néhány légy. Egy

kezd mozogni az óriási tömeg s vonul haza felé vagy a templomba egy csöppet imádkozni pro novo Pontifice. Ha nem érdekelné is az embert a füst, elég lenne látványosságnak az óriási tömeg is. Délelőtt az árnyékba szorul ugyan mind, de lehet úgy 20—30000, estve azonban, mikor a nap a kupola mögött csúszik lefelé a tengerbe, szétterjed a tömeg az egész téren. Lehetnek 60—80000-en. Micsoda tarkaság! A sötét ruhák között ott rikít a germanikusok vörös skolasztikája, időnkint meg egy piros napernyő. A szalmakalap szinte monopolizálja a sok főt. A fehér mosóruha természetesen jó szolgálatot tesz most. Minden olasz leányka s igen sok mama benne vonul fel. Csendnek elég nagy csend van, mindenki megértheti a szomszédját; csak mikor az első „szalmás" felhő gomolyog elő, akkor fut végig valami ingerült, elégületlen moraj a nagy téren. Mindenki a hófehér füstoszlopot lesi, azután Macchi biboros bejelentő szavát onnan felülről a sz. Péter loggiájáról: Habemus Pontificem, Emmum Card. N. Ki is lesz az „N"? Ezt találgatja persze most a téren várakozó közönség. Mellettem a Vannutelli nevet emlegették. A kocsisunknak Gotti tetszenék: „Ha coure per il prossimo." Vasárnap d. e. néhány úri ember mellettem nagy elégültséggel konstatálta egy fekete füstgomolyag feltüntekor „Ahá, ezek a Rampolára adott szavazatok!" Bizonyos, hogy a liberalis lapok „jól" dolgoztak. A lelkeket kicserezték pletykával, ráfogással, hogy a „katholikum" hozzájuk se férkőzhessék, hogy a személyeket mustrálgassák s ne lássák a Vatikán szürke falain belül a halhatatlan Egyházat, s a halhatatlan pápaságot. Hány római érzi ma, hogy az Egyház szívében van? A legtöbb kihalt rostja az ősi, nagy szivnek. Roszszul esik ezt tudnom. Mikor az okát firtatom, rendesen keserüséggel telek el a hitvány olasz sajtó ellen, mely a legtöbb félszeg gondolatnak, léha lelkületnek nevelője itt s egyebütt. Ha feljegyezné valaki az összes beteges szimptomákat, melyek az utóbbi hetek nagy eseményeivel kapcsolatban mutatkoztak a világ sajtóján, nem tudom nem ismerné-e fel bennük egy rövid életü hatalmasság belső rothadásának s közeli moralis bukásának jeleit?! . . . De végzem. Igen beletalálnék menni a kesergésbe.

Hazafias üdvözlettel

Hungarus.

HIREK.

— **Személyi hirek.** Pál Antal főgymn. igazgató Borszékről, Dr. Vass Albert theologiai tanár Székelyudvarhelyről haza érkezett. Héjja Kálmán az Erdélyegyházmegyei központi pénztár és számvevő hivatal pénztárosa augusztus 16-án több napi szabadságra megy.

— **Kinevezés.** Pápa Ő Szentsége Gárdik Villibald fehértemplomi cs. és kir. kuratus lelkészt pápai titkos kamarássá nevezte ki. Midőn örömmel hozzuk ezt a tényt olvasóink tudomására és egyben gratulálunk egyházmegyénk derék papjának ezen újabb jól megérdemlett kitüntetéséhez, nem titkolhatjuk el késedelmünket, melynek oka azonban ezuttal sem mi vagyunk.

— **Nagy-Boldogasszony ünnepe.** Tegnap, aug. 15-én ülte meg a kath. Egyház a Boldogságos Szüz menybemenetelének magasztos ünnepét. Nekünk magyaroknak sokszorosan nevezetes ünnep ez. Ezen a napon halt meg első szent királyunk szent fia Imre. A nagy csapásban megnyugodva ekkor is országára gondolt a böles király s elnyomva atyai fájdalmát e napon készitett végrendeletében országát és népét a Boldogságos Szüz pártfogásába és védelmébe ajánlotta. Ezóta az Ég királynője a magyarok Nagyasszonya és különös tiszteletének tárgya. Máriás zászlók alatt vonult a haremezőre s Máriát kérte közbenjáróul a siralmas időkben, midőn megszünt virágos kert lenni Pannonia.

A szent király maga is, a ki Mária gondjaira bizta nemzetét, az isteni gondviselés különös akaratából éppen e napon halt el 1038-ban.

A székesegyházban az ünnepi szentmisét Tamási Áron kanonok celebrálta, a szent beszédet pedig Kopacz Gergely székesegyházi káplán mondotta.

— **Püspök urunk őszi bérmakörútját** Kolozs- és Szolnok-Dobokamegyében, valamint két alsófehérmegyei községben szept. 13-tól október 7-ig a következő sorrendben fogja végezni: Szept. 13—14. Kolozsvár; 16-án Szászfenes; 17. 18. Magyarfenes; 19. Jegenye; 20. Kolozsvár a Sz.-Péter templomban; 21. Kolozsmonostor; 22. Bács; 23. Kajántó; 24. Kide; 26. Szarvaskend; 27. Bonchida; 28. Kolozs; 29. Mócs; 30. Katona. Október 2. Györgyfalva. 3. 4. 5. templomszentelés Bánffy-Hunyadon; 7. Csáki-Gorbó; 11. Alvinc; 12. Magyar-Igen.

— **A szentgyakorlatok** *folyó hó 25-én veszik Gyulafehérváron kezdetüket és mindazok, a kik azokon részt venni óhajtanak, Püspök urunk jun. 13-án kelt VII. számú főpásztori körlevele értelmében ezen szándékukat legkésőbb augusztus 20-ikáig Dr. Balás Endre papnöveldei rektornál szivesskedjenek bejelenteni.*

— **Az új pápáért** a hálaadó istentiszteletet Kudzsiron f. hó 9-én tartották meg. Az istenitiszteleten résztvettek az összes vasgyári hivatalnokok s az ünnep emelésére a vasgyári főnök, bányatanácsos a vasgyári zenekart is rendelkezésre bocsátotta.

— **Templom szentelés.** Abrudbányán az ottani plebános, Lukács Antal dr. fáradhatatlansága a magyar kath. közönség kegyes adakozásából tekintélyes összeget hozott össze a régi templom restaurálására. Ez a munkálat pár nap alatt befejeződik s a megújitott templomot nagy ünnepséggel f. hó. 30-án d. e. 9 órakor fogják felszentelni. A szent ténykedést értesülésünk szerint Imets F. Jákó apátkanonok fogja végezni.

— **Áthelyezés.** Ucsnay István cs. és kir. katonai első osztályú tábori lelkész, okl. hittanár Nagyszebenből Gyulafehérvárra helyeztetett át.

— **Az egyházzenei reform** érdekében részletes fejtegetést és útmutatást és pontokban foglalt rendeleteket találunk Püspök urunk X. sz. körlevelében. Az egyházzene tekintetében eddig nálunk semmi egyöntetüség, semmi normativum nem volt — teljesen a helyi szokásra vagy a kántor belátására, hajlamára volt az bizva. Már

---

hoszszú frakba öltözött ifjú ült az asztal mellett és irta az étlapot. Midőn René asszony belépett, csodálkozva, szinte türelmetlenül tekintett föl; még ilyenkor sem hagyják békében. De ő a világ embere! eltitkolta boszüságát és szolgálatkészen közeledett.

„Parancsol Nagyságos asszonyom?" — éles szeme rögtön észrevette, hogy itt nem ételről lesz szó.

„Nem mondhatja meg nekem! itt van-e férjem, Fellner, a postafőnök? Magas termetü, fekete szakállú, cvikkeres férfiú?"

„Méltóztassék kissé várakozni, Asszonyom!"

A frakkos ifjú eltünt; két perc mulva újra visszatért s nyájas mosolylyal mondotta:

„Első emelet, 22. szám."

Léptek zaja nem hallszott a szőnyeges lépcsőkön. Vastag, vörös zsinór huzódott a fal mellett támla helyett. Reszkető kézzel kapott René utána, erőtlenül emelgeté lábait. És szive oly hevesen lüktetett, hogy azt hitte, mindenki meghallja a csendes épületben.

Még két perc és azután . . .

Oh, hogy igy bánt ő ma vele! Mintha valami fojtogatni kezdte volna; szive hevesen dobogott keblében . . .

Senki sem járt a folyosón. Már a 22. szám előtt állott. Nem érzett többé haragot, nem fájdalmat, csak kimondhatatlan aggodalom fogta el. Legszivesebben visszafordult volna, de benső érzése kényszerítette, nem tudott ellenállani.

Bent semmi hang.

Kopogtatás nélkül — ki is gondolna ilyenkor erre? — megnyomta a kilincset, s az ajtó nesztelenül tárúlt föl.

Majdnem sirva jajdúlt fel. Bár sejtette, mégis váratlanul érte. Férje, az ő szeretett Joákimja a pamlagon ült és mellette egy tündérszépségü tizenhatéves leányka. Fejét Fellner vállain pihentette, karjával átfonta derekát.

Halkan, lassú léptekkel közeledett René asszony hozzájuk. Joákim annyira elmélyedt gondolataiban, hogy semmit sem hallott. Pedig már előttük állott a nő; nem is magára, vele volt egy addig ismeretlen, át nem élt érzés, mely átborzongott idegein. Nem tudott gondolkozni, nem érezni, csak karjait emelte föl önkénytelen: hogy bosszút álljanak, vagy támpontot keressenek? — maga sem tudta.

„Joákim!"

Oly halkan, oly panaszosan, olyan szivszaggatóan suttogta, hogy férje lelkéig hatolt.

„René, hogyan jösz te ide?"

Ő egy székbe rogyott, kezeibe temette arcát és keservesen sirt; hangosan, fájdalmasan, fuldokolva zokogott a csendben, de szó se lebbent ajkain. Mit is szólhatott volna?

Egy ideig némán nézett Joákim nejére, teljesen zavartan, tépelődve ült, majd redők gyülemlének homlokára. A megrémült leánynak végre igy szólott: „Lujza te itt maradsz. Holnap újra jövök, akkor tovább beszélünk". — Nejének pedig csak ezt mondotta: „menjünk!" De e határozott szóra a nő némán engedelmeskedett. Ilyen hangon heszélni még nem hallá.

Hallgatagon mentek a lépcsőkön lefelé. Alant parancsot adott a kapúsnak, azzal René oldala mellé lépett, karát sem nyújtotta neki. Ő fátylát mélyen szemére húzta, hogy eltakarja vele omló könnyeit. Kevéssel lakásuk előtt Joákim szakitá meg a csendet: „Honnan tudtad meg, hogy a szállóban voltam?

„A posta-kapústól, felelé félénken. Ujra hallgattak.

Benn a szobában, újúltan törtek elő könyei, fájdalmas érzés verte át szivét, úgy érezte, mintha halottas házba lépne. Lázas sietséggel vetè le ruháit, miközben tekintete a két ágyra esett, melyek oly barátságosan, oly varázslóan álltak ott. Egyszerre eléntötte a méreg. Boldogsága meg van semmisülve — mindennek vége; azt az édes, örömökben teljes, nyájas boldogságot sohasem leli fel többé. Mindenétől megfosztották! Ès e férfi, ki tettével sajgóbbá vérezte szivét, még mindig úgy viselkedett, mint a kivel jogtalanúl bántak, s nem úgy, mint a kitől asszonyi szivnek elviselhetetlen fájdalmakat kell szenvedni.

Minden lázongott benne; elégtételért, bosszúért lihegett. Léptei gyorsak, szemei villámokat szórtak, arca neki tüzülve.

Közönyösen, sötét tekintettel nézte a férj, a mint föl s alájár a szobában, fontolgatva magában, miként is kezdje el a harcot.

pedig — miként a körlevél mondja — az ünnepélyes vagyis énekes szent misénél az éneknek teljesen a liturgikus szabályokhoz kell alkalmazkodnia, s mivel az ének a pap és az énekesek közt van felosztva: úgy a papnak, mint az énekeseknek, csak azt szabad és azt kell énekelniök, ami az illető szent miséhez elő van irva. A népénekek egyöntetüsége okából elrendeli a Püspök úr, hogy mindenütt az O. M. Cecilia-egyesülettől elfogadott „Sursum corda" kántorkönyvet használják, melynek beszerzését a templom pénztárának terhére megengedi. Mise alatt tehát csak azok az énekek énekelhetők, a melyek a kántorkönyvben bennfoglaltatnak. Végül miheztartás végett a liturgikus törvények alapján összeállított hat pontból- való utasitást ad a körlevél: I. Az orgonára vonatkozólag. II. A mise-énekek szövege. III. Az előadás módja. IV. Könyvek, melyekben a szükséges énekek foglaltatnak. V. Szentséggel való áldás. VI. Népének.

— **Szerkesztő változás.** A „Bukaresti Magyar Ujság" laptársunk szerkesztőségében az augusztus 9-iki (32.) számától kezdve annyiban változás állott be, hogy Bálinth János fő- és Kertész József felelős szerkesztők a lap vezetésétől visszaléptek és helyüket mint felelős szerkesztő és laptulajdonos Poliány Zoltán foglalta el. Midőn laptársunkat ezuttal is olvasóközönségünk pártfogásába ajánlani el nem mulasztjuk, egyúttal kivánjuk, hogy az a bizonyos személyes hajsza és torzsalkodás, mely évek óta olyan áldástalanul dúl a bukaresti magyarság között, szünjék meg végre valahára most, mert értsék meg a korifeusok, hogy ez egy cseppet sem szolgált eddig a bukaresti magyarság vallásos és hazafias szent ügyének előhaladására.

— **Magyar Sphinx.** Egy negyvennyolc oldalra terjedő félhavi folyóirat került a napokban kezünkbe, melynek rejtélyes cime: „Magyar Sphinx". A félhavi folyóirat, mint a felirat mondja az okkult tudományok, a psychikai élet és különösen a szellemtan, az életdelejesség, az alvajárás és más efféle titkos tünemények tudományos alapon való ismertetésével akar foglalkozni spiritisztikus szempontból. Átlapoztuk ezt a félhavi folyóiratot figyelmesen, hogy a felületesség vádja majd a spiritiszták itélőszéke előtt ne érjen és ezek után most eredményként egész nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy annyi bolondgombát, gyerekes képzelgő sületlenséget és százszor meg ezerszer megdarált idióta eszméket soha egyszerre feltálalva nem láttunk, mint ebben a félhavi folyóiratban. Az ember elcsodálkozik azon, hogy mikre vetemedik a beteges fántázia a „szabad gondolkozás", — „a szabad tudomány" egise alatt — amint azt a Magyar Sphinx bevezető soraiban mondja. Igazán végtelenül sajnáljuk a szerkesztő kiadó tulajdonost Rozsondai János könyvnyomtatót, — akár áll a háta mögött valaki, akár nem — aki jobb napjaiban valaha érdemesebbeket is termelt, hogy ilyenek szerkesztésére és kiadására a székelység zömében, a szép erdővidéken — mikor elég nyomorúságuk van ezen kivül ott a székelyeknek, — vállalkozni merészkedett.

Higyje el nekünk Rozsondai, hogy halovány irodalmi nimbusza nem foszlanék annyira szét, erkölcsileg és anyagilag, — ami a nyomtatónál nem éppen megvetendő valami, — több haszna lenne, ha A székely cimbalmost még egyszer és Prázsmary költeményeit másodszor rendezné sajtó alá, — mint a Magyar Sphinxel butitani a szegény vérig kiszipolyozott és tönkre tett székely olvasó közönséget . . .

— **Kóborló diákcsapatok.** Kivülről kaptuk a következő sorokat: Hogy máshol hogy van, nem tudjuk, de hogy nálunk rosszul van, azt mindennap szomoruan látjuk. Városunkban az egész nyári szünidő alatt nem volt egyetlen nap, melyen egy-egy ütött kopott diák csapat erkölcsből, becsületből, pénzből, ruhából, sokszor egészségből is kiforgatva batyukkal a hátukon, arrogans módon be ne vánszorgott volna hozzánk. Mire való ez már most, kérdjük azokat — a kik megtudnak erre felelni. Miért adnak az igazgatóságok a szünidők elején az ilyenek számára igazoló leveleket, hogy ezekkel mint valami sáskahadat reá úszitsák a közönségre és a szegény vidéki papokra — mikor ezeknek az útazásoknak semmi erkölcsi eredményük — a mint a jelekből látjuk — ma már nincsen." E panaszos sorokra jövő számunkban megtesszük részletes észrevételeinket.

— **Helyreigazitás.** Mult számunkban tévesen közöltük, hogy Lázár Móric kudzsiri lelkész a megnevezett tárgyakat festtette és aranyoztatta, mert ezt a munkát a lelkész úr sajátkezüleg végezte.

— **A fötisztelendő papságnak** tudomására adom, hogy teljesen felszerelt harangok 20% levonás mellett elárúsittatnak. A fix árakat harangöntő állapitotta meg, kisebbb harangnak 2 frt. 30 kilója; nagyobb harangnak 2 frt. 10 kr. Ávédik Lukács erzsébetvárosi főesperes, plebános.

TANÜGY.

Erkölcsi nevelés az iskolai olvasmányok alapján.*)

Irta: *Péter János dr.*

Az erkölcsi nevelés fontosságával minden józan nevelő tisztában van, alig találhatni még igazán müvelt embert is, a ki kétségbe vonná, hogy minden nevelésnek az erkölcsi nevelés a szükségképen megvetendő alapja. A leendő ember és polgár kialakulásának a tudományos nevelés hasonlóképen fontos része, de csak úgy hozhatunk igazi összehangzást a kettő közé, ha a tudományos ismeretek az erkölcsi nevelés szolgálatában állanak. Régen elismert igazság, hogy a tudomány erkölcs nélkül keveset ér. Különösen hangsulyozni kell ezt korunkban, midőn az értelmetlenek, a kevésbé müveltek és egyes tulzók az erkölcsi nevelést hajlandók mellékesnek tekinteni, vagy számba se venni, a tudományos ismeretek értékét pedig túlságosan felbecsülik. Ezek felfogását nagyban előmozditja a mai állami és társadalmi élet, mely a tudományos ismeretekről kiállitott oklevelet nem minden egyoldalúság nélkül az egyén értékének egyedüli mértékéül tekinti. Épen ezért kell az iskola embereinek minden áron arra törekedni,

*) A szerző felolvasta az erd. r. k. státus tanárainak Kézdivásárhelyt tartott kongreszusán.

A férj törte meg a csendet: „René, hogyan vetted rá magad, hogy titkaim után kutass?"

Lázas gyorsasággal fordult felé: „Hogyan? Hát nem volt-e jogom erre? S nem bizonyít az eredmény . . .?" Joákimnak égő tekintetére elnémult.

„Korán itélsz. Azt hittem, jól ismerlek téged, ám csalódtam . . . Nem vártam volna tőled ilyen aljasságot!"

„Joákim!" — kiálltott a nő, „még te beszélsz aljasságról, te . . .?"

„Légy nyugodt, René, tudom mit beszélek. Te hűségemben kételkedtél, holott életem minden gondolata nálad volt, egész vágyam te valál. Oh ezt nem tudom elfelejteni. — A lány ama nőnek gyermeke, kit szerettem, mielőtt téged megismertelek, már beszéltem neked e nőről. Ő máshoz ment férjhez, s nem is hallottunk egymásról máig, midőn gyermekét küldé hozzám kérve, esdekelve, a milyenek a haldokló kérései, miket nem szoktunk megtagadni. Ő tudta, hogy nincs gyermekünk, s igy remélte, hogy e gyermek szeretetedet is megnyeri. Oh, nem tudta ő, hogy te a gyermekeket gyülölöd; nem sejti, hogy házi nyugalmadat nem akarod megzavarni egy szerencsétlen helyzetbe jutott leánnyal. Én azonban tudtam ezt, Lujza nem lesz terhedre. Holnap gondoskodom jövőjéről, reménylem annyit te is megengedsz?" — mondá keserüen.

René bámulva nézett reá. A férj szavai elűzték félelmét, megkönnyitették szivét, de ajkán mégsem derengett mosoly, mert olyan hideg, annyira megváltozott volt Joákim.

„Hol van a leány anyja?" — kérdé halkan, kis idő múlva.

„Gondoltam, hogy ezt megkérded. Nós jól van: — meghalt. Lujza magára áll a nagyvilágon."

Mélyen felsóhajtott és férjéhez közeledett.

„Joákim bocsáss meg nekem! Nem uralkodhattam magamon, borús sejtelemként nehezült szivemre: „hogy te engem nem szeretsz többé."

Ő nem nézett rá, öleléseit visszaútasitotta. „Nincs mit megbocsátanom! te úgy cselekedtél, mint sejtésed sugta, én pedig kérdem; mi egy tizenötéves házas élet, melyben kölcsönös bizalomnak kellene honolnia, és árnyékát sem leli ez érzelemnek? Te nem sértettél meg engem, csak e bizalmatlanság bánt, e keserű hang zavarja boldogságomat."

Lábai elé borult és átölelte térdeit. Eszébe jutott minden, mit véleménye szerint áldozatul hozott férjének, és úgy tetszett neki, hogy ezen áldozat érdeme messze túlhaladja a mai nap vétségeit.

„Nem voltam-e állandóan hűséges társad? Nem történt-e minden akaratod szerint? Oh Joákim, hogy lehetsz ily kemény szivű?"

„Hagyd ezt! engedtem én is sokat akaratod után, — a házas életben ez természetes; de sohasem kételkedtem volna hűségedben, soha utánad nem spionkodtam volna!"

„Te férfi vagy! a férfiak másként éreznek, erősebben, azért tudjanak megbocsátani is!"

Megilletődve tekintett föl. E különbségre, mely a férfi és nő között létezik, sohasem gondolt. „Hagyj békében René, ne kinozz ma, úgyis nagyok gondjaim. Mivel pedig az asszonyi természetre hivatkozál, fontold meg jól: — ha az asszony érzelmei kisebbek, ne elégedjék meg ezzel, hanem tegye nagyokká, erősekké nagylelkűségével. Ezt még nem tapasztaltam nálad."

Nem szólottak többet.

Csendes, kinos éj köszöntött be. René nem értette, miként alhatik férje oly háborítlanúl. Keblében hullámzottak az érzelmek: keserüség, boszú, tervek, fájdalom, remény váltogatták egymást.

Kora reggel, midőn még félhomály volt és mindnyájan aludtak, felkelt s a szürkületben elhagyta a házat.

Fellner sem aludott oly édesen, mint neje gondolta, megszokott ideje előtt azért mégsem kelt föl. — Midőn az ebédlőbe lépett, önkénytelenül is meghátrált.

Az asztal ékesen megteritve állott, mint rendesen, az ablakon énekelt a kanári madár, s a szobát üde jácint illat töltötte be. Minden a régi: gondos és tiszta. Csak valami volt új a szobában: egy bőrönd, rajta utazótáska, és a hintaszékben Lujza.

René asszony töltögette a kávét, mintha mi sem történt volna. Végre igy szólt: „Nos

hogy az erkölcsi nevelés méltó helyét mindenütt elfoglalja.

Ha erre vonatkozólag nincs is köztünk felfogásbeli külömbség, annál szétágazóbbak a vélemények más középiskoláknál. Némelyek azt hiszik, hogy az erkölcsi nevelés egyedül a hitoktató dolga, másnak ellenben ezen dologban nincs semmi teendője. Holott épen az összes tanárok egyéniségének, tanitó eljárásának is arra kellene irányulnia, hogy az erkölcsi mozzanatok mindenütt kellőleg kiemelkedjenek.

Fogadjuk el tehát alapul, hogy az oktatásra szánt időben még egyébbel is kell törődni, nem csak a kiszabott anyagnak elsajátításával, de még akkor is nagy hiányát éreznők az olyan utmutató értekezéseknek, melyek bennünket vezethetnének.

A józan, ép erkölcsi érzés, mely első kellék minden nevelőben, hatalmas támaszunk és helyes útmutató, de ha egyúttal mások tapasztalatai is támogatnak, még gyorsabban haladhatunk célunk felé.

Nem akarok azonban az erkölcsi nevelésnek az iskolában végbemenő egész folyamatával foglalkozni, hanem csak az olvasmányokban rejlő erkölcsi elemek némi kiemelésével kivánom beérni. Pedagogiai ismereteinknek amúgy is egyik hiánya, hogy belemerülünk az általánosságokba a helyett, hogy néha arra is ügyet vetnénk, mikép lehet az általánosan ismert igazságokat a részletekben is érvényre juttatni. Hogy nagyon is megokolt dolog figyelmünket ily részletkérdésekre fordítani, az abból világlik ki, hogy mások is észrevették az erkölcsi nevelés ezen oldalának elhanyagolását. Balogh P. „Erkölcsi nevelés az iskolában" c. értekezésében (Magy. Paed. VI. 204. l.) hozza fel, hogy tanáraink nem aknázzák ki eléggé azt az erkölcsnemesitő és jellemképző erőt, melyet akár az irodalom, akár a történelem nyújt. Az irodalom tanitásában még mindig az irodalmi elméletre, a nyelvtani, stilisztikai és poetikai alakulásra teszik a nagyobb súlyt, a helyett, hogy az irodalom remekeivel való közvetlen érintkezésre fordítanának nagyobb gondot. Az irók olvastatásában sem tudják elérni azt az erkölcsi hasznot, melyet el lehetne érni. Inkább magyarázzák, sokszor egészen agyonmagyarázzák az irókatnyelvi és aesthetikai fejtegetéseikkel, a helyett, hogy maga iránt a remekmű tartalma iránt igyekeznének kellő érdeklődést, sőt lelkesedést gerjeszteni. Ha Pázmán lovag története föl nem vidítja, az öreg Bárczi és Kund Abigél tragédiája mélyen meg nem hatja, Szondi önfeláldozása hazafias lelkesedésbe nem hozza a tanulókat, akkor a legszebb aesth. és irodalom tört. fejtegetések mind hiába valók . . . Nem fogjuk elérni az irodalmi olvasmányoknak egyik legértékesebb eredményét, az erkölcsi ráhatást és okulást." A történelem tanitásában meg szintén a történelmi események erkölcsi mozzanatainak kellő nyomatékkal történő kiemelését sürgeti. (u. o. 105. l.)

Az olvasmányoknak ily irányú felhasználásához akarok én is nem ugyan útmutatást adni, a mire magamat sem feljogosítottnak, sem elég képesnek nem érzem, hanem legalább saját tapasztalataimból egyet-mást elmondani, s igy másokat is véleményük nyilvánitására birni.

A gyermekifjú vágyva-vágyik a mesék, szép történetek hallására vagy olvasására, melyeknek fordulatos eseményei élénk izgatottságban tartják és magánkivül ragadják, egy egészen más világba viszik. A gyermek épenséggel nem vizsgálja, hogy a valóság nem siklott-e ki lábai alól. Hiszen épen ebben rejlik az inger oka, oly dolgokat lát olvasmányaiban, a melyek megfelelnek az ő képzelődő lelkének. De ránézve képzelődésének foglalkoztatásán kivül mennyi erkölcsi tanulságot rejtenek magukban a legegyszerübb népmesék is.

Az igazság és hamisság történetében mily megkapólag domborodik ki, hogy a jámbor egyenesség diadalt arat, a gaz fondorlat és kétszinüség megkapja méltó büntetését. Akár ne is füzzünk semmi magyarázatot, egyetlen megjegyzést se a meséhez, anélkül is egy szilárd erkölcsi elv erősödik meg a gyermek lelkében s a mese tanulsága hathatósan figyelmezteti (a gyermeket), hogy a csalfasággal a gonosz ember magát ejti törbe. Ha megkérdezzük növendékeinket, hogy a két útitárs közül melyikkel éreznek együtt, bizonyára alig lesz, a ki a hamisság pártjára állana. Az angyalbárányok a szülők és idősebbek szavainak, parancsainak követését ajánlhatja. A kerek kő a fukar nagybátya kárhozatos fösvénységével és bünhődésével arra figyelmeztet, hogy a vérrokonoknak egymást támogatniok kell. A Jovinianus császárról szóló példában jóleső örömmel látja a gyermek, minő megpróbáltatásokon megy keresztül a dölyfös császár, a ki elbizakodottságában Istenhez merte magát hasonlítani. Megint egy érdekfeszítő történetben kapott tanulság.

Ha magára szárazon adnók az oktatást a tanulónak, kelletlenül hallgatná, mert a moralizálást általában sem kicsiny, sem felnőtt nem szivesen hallgatja, ellenben ily alakban észrevétlenül és az elbeszélés igérete alatt fogja az erkölcsi elvet elsajátitani.

Mig a népmesékből, állatmesékből inkább az egyénre vonatkozó kötelességek domborodnak ki, addig a történelmi olvasmányok, hazafias költemények a honpolgári kötelességek és hazafias erények kifejtésére gyakorolnak döntő hatást. Ha együtt érez a növendék a történeti életfolyamat küzdelmeinek megismerésekor a nemzet törekvéseivel, egyuttal érdeklődni fog a nemzet jelen és jövendő sorsa iránt is. Azonban a nemzeti célok átértésére mégis csak a későbbi évek munkája lehet döntő, mikor kivált a rhetorikai és történelmi tanulmányok kapcsán nem csupán a mult küzdelmeiről és törekvéseiről hall, hanem már a jelenről és a jövőről is. Kisebb tanulóknál megelégedhetünk azzal, ha a könnyebb elbeszélő költeményeket jól átértik és ha a tanitó a költemény célzatát és esetleg keletkezésének alkalmát kiemelő adatok felemlitésével behatolni segíti a költemény szellemébe. A hazaszeretetnek és a hazáért tanusított hősiességnek hathatósabb magyarázatát alig lehetne adni, mint Petőfi halvány katoná-jában, Gyulai Hadnagy úram-jában teszi. A hősies bátorságnak és hazaszeretetnek remek kifejezése Vörösmarty Buvár Kund-ja, a szabadságszeretetnek Petőfi-nek A rab c. és Aranynak A rab gólya c. költeménye. Van-e hatásosabb buzditás a hazaszeretetre a Szózatnál és Kölcsey Hymnusá-nál? Csak azt tartsuk szemünk előtt, hogy a költemény megértésére szóló magyarázatok a növendékek tört. ismereteinek felhasználásával történjenek, a tanár értelmezése meleg és lelkes legyen a nélkül, hogy fölösleges részletezéssel a költemény fenséges hangját ellapositaná. Ha még könyvnélkül is fölvétetjük e müveket — a mit nézetem szerint mindenütt mulhatatlanul meg kell tenni — akkor az életre két örökbecsü kalauzt juttatunk ifjaink kezébe.

Sőt részemről nem elégedem meg e költeményeknek egy osztályban való megtanulásával, hanem „megkivánom, hogy későbbi években is jól tudják, mert csak igy válnának igazán nemzeti imádságokká.

A hazafias érzelmek mellett ezen a fokon t.i. az alsó osztályokban a költemények által az érzelmi világnak más részei is megtalálják a maguk táplálékát, igy a családi és humanus érzelmek, Sőt Vörösmarty „Egy szegény asszony könyve", Lévay „Szüretünk"-je, de kivált Petőfinek (Füstbe ment terv, István öcsénkhez, Szüleim halálára) szüleihez és testvéreihez való viszonyát feltüntetető családi költeményei nemcsak a kisebb korú, de az érettebb ifjuságra sem maradnak hatástalanok. Ha egy-egy olyan kérdést is teszünk: „Hát te X . . . tudnád-e te szüleidet úgy szeretni, mint Vörösmarty vagy Petőfi?" vagy ha megemlítjük, hogy mit tett e két költő szüleiért szegényes anyagi helyzetében, ez az alkalomszerü figyelmeztetés minő hathatósan emlékezteti a tanulót kötelességeire s minő

édes gyermekem, jőjj, igyad meg első kávédat új otthonodban."

Erre Joákim forrón átölelte és megcsókolta nejét, oly édesen, oly bőségesen, mint már régen nem tevé. Nem is beszéltek sokat a dologról; családi életük az előbbi boldog mederben haladt. Lujza gyorsan otthonasnak érezte magát, mintha mindig e ház gyermeke lett volna. Mégis senki sem érezte jobban, mint René asszony, hogy egészen új, egészen más az élet mostan. Mint tavasszal a verőfény, mely egyre melegebben, éltetőbben ragyog, s elűzi a telet, úgy vonult a Fellner házába is újabb fény, újabb ragyogás, mely az árnyékot, a borút eloszlatta.

Nem fordult elő többé keserüség, félreértés; nem volt elégületlenség, önzés, mely mást bántott volna, sem bizalmatlanság, hanem kölcsönös szeretet, boldogság, édes öröm tette vonzóvá a házat.

S a hála, mely Lujza ifjúságában, szeretetében nyilvánult, megédesitette René asszony napjait úgy, hogy midőn gyakran az ablakban könyökölve várta férjét, ég felé tört fohásza: „Édes jó Istenem, hogyan köszönjem meg jóteteményeidet, hogy e gyermekkel megajándékoztál és felvilágositottad ezzel szemeimet, elmémet, s most birtokában vagyok annak, mi egyedül nemzhet boldogságot a földön!"

S fohászkodásai közt e szókkal illeté a szobába lépő leánykát: „Jőjj édesem, jőjj szememfénye, mond meg boldog vagy-e nálunk?"

„Édes, jó mamácskám!" szólt Lujza gyöngéden átölelve René asszonyt, — „hol lehetnék boldogabb, mint körötökben! Ha szivembe tekinthetnél, látnád mekkora hála és szeretet lakozik ott iránted és a papa iránt!

A „Mamácska" boldogan mosolygott. Vajon igaz volt-e René vélekedése, hogy boldog, végtelenül boldog az a nő, kinek nincsenek gyermekei? Igaz volt-e az, hogy a megsárgult függönyök szomorúságot okoztak neki? Igaz képzelődése, hogy „e férfiú", szeretett Joákimja mindent csak bosszantására tett?

Ő mosolygott. Oh mostanság megváltozott minden. Joákim s Lujza megtettek mindent: örökös mosoly, könnyed jókedv honolt ajkukon, boldogan csevegtek, csakhogy a „Mama" boldogságát édesebbé tegyék. — De egyet nem felejthetett! Ennyi árny mégis borúlt családi életére: ha a Continental szálloda előtt vezetett útjok, René mindig a tulsó oldalra nézett. Az az óra igen-igen keserü vala, azt nem felejtí el sohasoha!

Pedig talán épen e keserü óra szerezte meg boldogságát.

Németből: *Faustinus.*

---

szép példát nyujtunk az élethöl nagyjaink életéből, kiket annyira szeretünk példányképekül venni. Ha ehhez még oly jellemző részlet járul a költő gyermekkori életéről, mint a minő Vörösmarty gyermekkora, a jó tanulás és jó fiú mintaképét állítottuk az ifjú elé.

Petőfi „Téli világja", Eötvöstől „A megfagyott gyermek", Tompa M.-tól a Kenyérkö és a Keresztutról más-más tartalom keretében mindegyik más-más érzelmet érdekel és erősít.

A tanuló értelmi fejlődésével nemsokára nehezebb és összetettebb olvasmányokkal ismerkedik meg, melyek nemcsupán egy érzelemre hatnak, hanem többet is mozgalomba hoznak. A IV. osztály olvasmánya Toldi már ezek sorába tartozik. Ebben az alakok már tömegesebben lépnek fel cselekvőleg, a kiknek a lelki életük sem olyan egyszerü, mint a megelőzöleg átolvasott költeményekéi. Minö megrázkódásokon megy át Toldi Miklós, mig az egyszerü falusi suhancból levente lesz! Minö finom vonásokkal élethüen festi a költö alakját! A ki valaha Toldit olvastatta, tudja, minö érdeklödéssel csüngenek a tanulók a Toldi történetén. Nagy hiány lenne azonban, ha jellemvonások megbeszélése alkalmával ki nem emelnök, hogy hősünk testi ereje az egyszerü, munkás, falusi életnek volt a következménye, mikor a nagy szeretetről hallottunk, melylyel Bencze és a cseládság viseltetnek iránta, kellö alkalom kinálkozik, hogy kiemeljük, mily ragaszkodást szokott elöidézni az, ha a gazda, vagy általában a feljebbvaló megbecsüli a hozzátartozók közül még azokat is a kik szolgálatára rendelvék. Hát még Miklós gyermeki szeretete, nemes lovagiassága, még a rossz testvér iránti érzett szeretete is hány meg hány ifjúban nem keltette fel vagy erősítette meg a védtelen nök iránti gyöngédség, a szülök iránti szeretet nemes erényét? A tanár munkája a Toldi-val való foglalkozás idejében csak annyi, hogy a mi talán öntudatlanul megfogamzik a zsenge lélekben, azt tudatossá tegye és erősítse. De értenünk kell ahhoz is, hogy a hősben elöforduló hibákat kellöleg megvilágositsuk és föltüntessük szenvedélyei gyászos következményét. Ez által nemcsupán az irodalmi müvek ismerete lesz mélyebbé, hanem az erkölcsi nevelés is erősebb gyökeret ereszt.

A Toldi után, mely természetes egyszerüségével inkább megegyezik a serdülö gyermekek gondolatvilágával, más epikai olvasmányok: epószok, regények, majd meg drámák következnek. Az epószokban inkább minden veszélylyel szembenézö hősiesség, áldozó készség, a kitüzött célhoz ragaszkodás hatnak reánk. Itt mindenkit egy cél hevít: a nemzet nagy céljainak szolgálata. Zalán futásában Árpádot és vitézeit az a gondolat vezérli nagy harcaikban, hogy a magyar nemzetnek állandó hazát szerezzenek, Zrinyit, hogy a hazájáért életét áldozatúl nyujtván nemzetét a gyülölt pogány igájától megmentse. Van-e irodalmunkban költöi mü, mely tárgy tekintetében versenyezhetne ezen epószokkal!? Van-e mü, mely erkölcsi mozzanatokban gazdagabb tanulságokkal szolgálna? Minö szegény volna poétikai oktatásunk e müvek nélkül és minö hiánya volna erkölcsi oktatásunknak ez alakok nélkül! Homoresz v. Vergilius müve tökéletesebb mü lehet ezeknél költöiség szempontjából, de Zalán futása, a nemzeti hös, a Szigeti veszedelem a keresztény és magyar hös, eszményi alakjával a világirodalom bármely müvénél értékesebbekké válnak reánk és növendékeinkre nézve. Ha p. o. a Szigeti veszedelem olvasása alatt egyebet nem tennénk is, mint csak kiemelnök a hös hitének mélységét, önfeláldozását, keresztényi bizalmát a végső kirohanás perceiben, eléggé megfeleltünk az erkölcsi nevelés feladatának. Azután összehasonlithatjuk a költö hösét a történelem hösével, mivel a hatást csak fokozza az a körülmény, hogy a történelem sem vonhat le Zrinyi dicsöségéböl. Valóban alig nevezhetünk egyetlen epószt is, a mely Zrinyi fenséges eposzához volna fogható.

Ha maga a nagy közönség nem is szereti az epószokat, az iskola kötelességet mulasztana, ha nem az eposzok foglalnák el a poet. oktatásnak lényeges részét, mulasztana annál is inkább, mivel mélység tekintetében azon müfaj, mely helyét elfoglalta, t. i. a regény, az eposszszal nem versenyezhet. Azonban az oly müvek, mint Eötvös irányregényei, Jósika, Kemény és Jókainak egy nehány regénye méltán sorakoznak epószaink mellé. Jósika Abafija erkölcsi irányzatosságánál fogva lesz mindig becses eszköz az ifjuság erkölcsi kialakulásában. Eötvöstöl Magyarország 1514-ben és a Falú jegyzöje, Kemény Zord idök-je, a magyarság életéböl egy-egy korszak küzdelmeinek és viszontagságainak erös és hatásos jellemzésével nemcsak az epószok keltette benyomásokat erösitik, hanem a humanus érzelmeket is nagyon fejlesztik. De ha kiváló regényeink becses nevelö erejét kiemeljük, és tanitványainkat ösztökéljük, hogy ezeket megismerjük, másrészt épen a korlátot nem ismerö regényolvasás rendkivüli károkat is idézhet elö egy-egy ifjú erkölcsi világában.

A regény mellett a dráma az újkor legkedveltebb müfaja. Mig az epikai müvekben inkább a felemelö hatás a nagyobb, addig a drámai müvekben a megrázó erö a túlnyomó. A hös rendkivüli ereje és céljai bámulattal töltenek el, de egyúttal meg is félemlitenek, mivel oly intézmények ellen tör, melyek az emberi életnek és a társadalmi rendnek fenntartói, támasztékai. Azonban a költöi megoldás lecsilapitja félelmünket, mert a hös megrázó büntetése ellensúlyozza bünét, egyuttal arról gyözödünk meg, hogy az emberiség legszentebb érdekei fölött a természeti és erkölcsi törvények örködnek, melyeket az önzö akarat, szenvedélyek támadása meg nem dönthet, s mi e törvények oltalma alatt békésen, isteni félelemmel élhetünk céljainknak. A drámai igazságszolgáltatásnak épen azért van rendkivüli ereje, mivel a költöi müvekben ez az igazságszolgáltatás mindig megvan, ellenben a történelmi vagy a társadalom életfolyamata nem mindig tünteti fel annyira kézzelfoghatólag az igazságszolgáltatást.

Az epikai müvek inkább az ifjuság vallási és hazafias érzelmeinek, ellenben a drámai müvek inkább a családi és humanus érzelmeknek erösitését müvelik. Hatásukat erösitik a kisebb költöi müvek: elbeszélések, balladák.

Azonban minden költöi müben erkölcsi mozanatot kihüvelyezni nem lehet és nem is szabad. A költöi müvek elsö sorban aresthetikai törvényeknek hódolnak, a költö a szép kifejezésére törekszik. Vörösmarty Szép Ilonkája mint költöi mü kitünö alkotás, de erkölcsi elvet belöle kivonni nehezen lehet. Itt már csak távolabbi összeköttetés létesithető az erkölcsi eszmékkel, annyiban t. i. a mennyiben, a szép, jó és igaz egymással bensö összefüggésben állanak. Azonban mindennütt az erkölcsi eszmét állitani elötérbe, ünnottá válnék a törekvésünk s talán épen ellenkezöjé. érnök el annak, a mi szemünk elött lebegett.

Eddig csak oly müvekkel foglalkoztunk, a melyek föltétlenül nemesitöleg hatnak nemcsak az izlésre, hanem az erkölcsi tulajdonságokra is. Vajjon fordulhat-e elö eset arra is, hogy óvatosaknak kell lennünk, ha az erkölsi érzetet kimélni akarjuk? Nem is akarok szólani a szépirodalmi olvasmányok nagy többségéröl, melyeket ifjak úgy, mint felnöttek olvasni szoktak, hanem csak azokról, melyeket az iskolában is elövesznük mivel a gymnaziumi tanitás terve megkivánja. A felelet az, hogy bizony igen. Ebben a tekintetben kivált azon helyek adnak okot aggodalomra, melyek az érzékiségre hatnak s az ifjak képzelödését kártékonyan izgatják. Hiszen látnak a szépirodalmi müvekben más szenvedélyeket is, azonban ezeket szabadon meg lehet beszélni és csiklandóságtól való minden félelem nélkül óvni lehet tölük az ifjuságot. Ellenben a nemi életre vonatkozó részleteket ki merné az ifjak elött tárgyalni!? Nem akarok az álszemérem hibájába esni s — nevezzük nevén, — minden szerelmi jelenetet olyannak itélni, melyet minden áron el kell kerülni, de vannak oly részletek v. célzások a legkiválóbb müvekben is, melyek méltán okoznak aggodalmat. Homeros Iliasában Agamemnon belátván, hogy Achilles nélkül semmire sem mehetnek, kész ellenfelét bármily áldozat árán kiengesztelni, még Briseist is kész visszaadni, a mikor esküvel erösíti, hogy Achilles jogán csorba nem esett.

. . . . . szent esküvel esküszöm arra:
Ágyához sohasem léptem s hozzá soh'se nyultam,
Mint történi szokott asszony meg a férfivilág közt." 1.)

Aesihylus Prometheusában Io igy beszéli el sorsát Prometheusnak és a nympháknak:

. . . . . Hálószobámba mindig álomárnyok
Lengtek be éjjelente édes ajkkal
Suttogva: oh boldog lányka te:
Meddig maradsz e szüzeségbe még,
Holott a legjobb vőlegényt találhatod?
Mert Zevsz a vágy nyilától ég miattad,
S szeretve, véled egyesülni óhajt . . . .
Azért te gyermek, meg ne vesd kezét, —
Menj Lerne mély völgyébe, hol atyád
Akolja nyája van, hogy ott Zeüsz
Kényét kitöltse rajtad." 2)

Vergilius Aeneisének IV. énekében két részlet, Horatius szatiráinak I. könyvében az Ötödik szatira nehány verse, „Abafi"-ban a „A fürdö" c. jelenet Izidora alakjának kiszinezése miatt teljességgel nem tehetnek jót; nyilván olyan részletek ezek, melyeket az iskolában felolvastatni nem lehet, az volna a legjobb, ha otthon sem olvasnák. Fordulnak aztán elö oly költöileg elburkolt részek a legjobb és az ifjuságra igen jótékonyan ható müvekben is, melyeknél a költöi kifejezés finomsága a durvább értelmét elleplezi. Vörösmarty Cserhalmában egyik kun ifju Etelke szépségét igy magasztalja:

. . . . . Bolond vagy,
Hogy nem örülsz Árboc, hagyj bár kis időre pihenni
Szög haja árnyékában, fogadom, hogy többet örülök,
Mintha ma száz tengert kirabolnék gyöngye javából!"

Ozul meg Zeje nevü leányát ajánlván Árbocnak Etelkáért, lánya szépségét és ártatlanságát igy magasztalja:

„Énekes, és ragyogó, mint legszebb csillag az égen,
Sharmatnál gyengébb: nem volt még férfi karok közt."

Mit szóljunk a lirai költeményekröl, melyeknek jókora része szintén nem való az ifjuságnak. Igy kevésbbé valók azok a költemények, melyek csak az érzékies szerelemröl tudnak zengeni. Épenséggel nem szeretnék túlzásba esni, mikor aggodalmamat fejezem ki a szerelmi költeményekkel szemben, hanem csak azt vallom, hogy itt is óvatosságra van szükség. Megvagyok ugyanis gyözödve, hogy maga a szerelem egyetemes emberi érzelem, melynek mint

1) Homeros Iliasa, ford. Kempf J. 124. l. IX. ének 131—134 sorok.

2) Aesch. Leláncolt Prometheusa, ford. Zilahi K. Magy. Könyvt. 27. füz. 30 l.

ilyennek hadat üzenni nem lehet és nem szabad. De tartózkodjunk attól, hogy időnap előtt alkalmat ne nyujtsunk talán idetartozó müvekkel a képzeletnek élénkebb foglalkoztatására. Azonkivül pedig az iskolai nevelés szerencséjére a lyrai költés birodalma igen is tág. Ha kevesebb tért engedünk a szivvilág szenvedélyesebb nyilvánulásait kifejező lyrai hangoknak, annál nagyobb figyelemmel lehetünk a családi élet mozzanatait, az élet mulandóságát, az ember hivatását, a hit kérdéseit kifejező költeményekre. Minden kiválóbb költőnél nagy számmal találunk ilyen költeményeket is, tehát cseppet sem lehet aggódnunk azon, hogy az érzelmi világ ismeretlen marad növendékeink előtt.

Az most már a kérdés, hogy mikép járjunk el, hogy az eposokban, drámákban, regényekben előforduló kétes értékü helyek lehetőleg elveszitsék ártó hatásukat. 1) Ebben a legelső követelmény az, hogy a tanár sohase tüzzön ki olvasmányul oly müvet, melyet maga előzőleg át nem nézett. A ki tudja, hogy hol és mitől kell óvakodni, kétségtelenül hamarább megtalálja az óvó szereket is. Ebben lényegesen megkönnyíti munkánkat az, hogy úgy a magyar irodalom, mint az idegen irodalmak elég oly müvet mutatnak föl, a melyeket még az iskolában félelem nélkül olvastathatunk, (Pl. Coriolanus, Tudós nők, Fenn az ernyő nincsen kas. stb.) Ilyenekre kell felhivnunk az ifjak figyelmét.

2) Ha pedig oly müvekről van szó, a melyeket a tanítás terve felsorol, okos előrelátással úgy intézzük a dolgot, hogy az erkölcsi nevelés szempontjából kétes értékü helyek a figyelmet kerüljék el. Ha elejétől kezdve hozzászoktatjuk a tanulókat, hogy egyes részleteknek a tartalmát csak úgy vázlatosan, a főbb mozzanatok felsorolásával mondjuk el, nem fog feltünni egyes részek kihagyása. Ez az eljárás kivált nagyobb müveknél: Homerosnál, Vergiliusnál válik be, melyeket amugy sem lehet elolvastatni. Vannak olyan müvek, melyeket a bennük nyilatkozó rendkivüli költőiség miatt legalább az irodalomtörténeti tárgyalásnál föltétlenül meg kell ismerni, de a tanulók kezébe adni semmi esetre sem volna tanácsos, ilyen pl. Aristophanesnek „Madarak c. müve. Ha a tanár egyes részleteket maga olvas fel, Aristaphanes képzeletének magas röptét bemutathatja, mig ha a tanulók maguk olvasnák, több volna a kár erkölcsi tekintetben, mint a haszon a aesth. érzék müvelése tekintetében.

3.) Érettebb korú tanulóknál az esetleges megütődést a költő korának felfogásával magyarázhatjuk ki. Csokonai Dorottyájának dancosságait tényleg ezzel magyarázzák még méltatói is. A görög és a római ember vagy még a késő keresztényszázadok (XVI. század) irója is sokkal többet megengedett magának, mint a mennyit mi elnézhetnénk és az iskolai neveléssel összeférőnek tartanánk.

4. Idősebb tanár azt is megengedheti magának, hogy a szenvedélyeknek emberi voltára hivatkozik, de egyuttal kiemeli a keresztény felfogás magasztosságát s azon kötelességeket, melyeknek az ifjú szenvedélyeit az erkölcsi tisztaság szempontjából korlátozniok kell.

Hamár az iskolai olvastatásra kijelölt müvekben is merülnek fel aggodalmak, mennyivel komolyabb és megokoltabb lehet félelmünk az olvasmányok nagy tömegével szemben, a melyeket nem is ellenőrizhetünk. A veszedelem többnyire különösen olyanokat fenyeget, a kik felfogásukban amúgy is könnyelmüek és a romlásnak inkább ki vannak téve. A tanár gondossága azonban ez ellen a baj ellen is sokat tehet. A tanulók figyelmét irányitsa minduntalan oly müvekre, a melyekben a feljebbi veszedelmek nem fordulnak elő. A regények helyett lehetőleg történelmi, természettudományi olvasmányok, egyes irók vagy más kiváló férfiak életrajza stb. kerüljenek elő. De hogy legalább az ifjus. könyvtárak révén az erkölcsi nevelés szempontjából kifogásolható müvek minnél kisebb számmal juthassanak az ifjusák kezébe, nem kellene megelégedni egyes müveknek a folyóiratokban olvasható ajánlásával, hanem közelebbről is meg kellene velük ismerkedni. Egy ember, az ifjúsági könyvtár őre, természetesen kevésre menne, de ha 14—15 tanár müködik közre, akkor bátran hozzá lehet ehhez a dologhoz is fogni. Egy évben 4—5 könyvet mindegyik szivesen átolvasna annak megállapithatása végett, hogy kezébe adhatók-e az ifjúságnak vagy nem. Kétes esetekben akár a tanári testület többi tagjainak véleményét is ki kellene kérni.

Még tartósabb lehet az a veszedelem, melyet oly könyvek okoznak, melyek nem is az iskolai könyvtár készletébül származnak. Néhol rendre járnak az egyes családoktól kikölcsönzött müvek, melyeknél a mi szempontjaink szerinti megválogatásról szó sem lehet. Itt már ellenőrzést gyakorolni nem is tudunk. Alig vethetünk gátat az olyan ifjak elé is, a kik a mértéktelen regényolvasásra adják magukat, holott már paedagógiai közhely a mértéktelen olvasás okozta szervezeti és erkölcsi károk emlegetése. Méltán, mivel az akarat elernyedése, a képzeletnek a lélekfölötti féktelen uralma a kimaradhatatlan következménye a mértéktelen olvasásnak. Mint valami kórság emészti ez a tanuló lelkét, a ki ennek következtében végül a komoly munka iránti érzékét is teljesen elveszti. Érvényesitsük óvó szavainkat és nevelői tekintélyünket az ilyennel szemben és irányitsuk figyelmét a komolyabb tanulmányokra. Esetleg az ilyen tanulónak még szüleit is figyelmeztethetjük a regényfalás veszedelmeire.

Hogy óvó intézkedésekre szükség van, az kétségbe is alig vonható. A legeredményesebb a mi ily irányú törekvésünk természetesen csak úgy lesz, ha az erkölcsi érzék oly erőssé vált, hogy az ifju a költői müvekből a jót kiérzi és erkölcsi nemesbülésére fordítja, a rosszat azonban hatás nélkül szemlélheti. Had szólaltassam meg erre nézve Baint, az angol paedagogust, a ki az olvasmányok hatásáról igy szól: „A legjobb és a legrosszabb költői müvek között az a különbség van, ami a jó és rossz, az erény és bűn között. De ezzel még semmi sincs mondva. A legnehezebb esetek éppen azon költői müveknél fordulnak elő, a melyek a legelterjedtebbek és a legnépszerübbek, a melyeket a kevesebb belátással biró ember gyanutlanul fogad. Ha a jelenkornak legtöbbre becsült regényeit veszszük, ezekben a legnagyobb müvészettel egyszerre lehetetlen észre nem venni azt a lényeges irányzatosságot, hogy az érzelmeknek vagy az idealitásnak hizelegjenek. Az olvasótól függ, hogy a tökéletes müvészet vagy a durvább elem gyakorol-e rá nagyobb hatást. A müvészi nevelésnek és szoktatásnak tuladonképeni célja az, hogy a magasabb müvészeti hatások megértésére képesítsen a nélkül, hogy az alacsonyabb és durvább ingerek megmozduljanak. Az ilyen nevelést minden rendelkezésre álló eszközzel elő kell mozditani."[1])

Ezzel végére is értem észrevételeimnek. Hogy azonban e tárgyból is minél nagyobb eredmény háromoljék a nevelés munkájára a a tisztelt közgyülés megbeszélése révén, a következő javaslatokat terjesztem elő:

1) Az iskolában ne olvassunk vagy olvassunk, házi olvasmánynak ne ajánljunk egy költői müvet sem, mielőtt saját tapasztalatunk utján meg nem győződtünk arról, hogy az erkölcsi nevelés szempontjából is az ifjuság kezébe adható-e?

2) A tárgyalás v. megbeszélés kapcsán az erkölcsi mozzanatokat is mindig kellőleg emeljük ki és az aesth. érzék müvelése mellett főleg az erkölcsi nevelés legyen irányadónk.

3) Az ifjúsági könyvtárakba csak oly müveket iktassunk be, a melyek legjobb tudomásunk szerint az erkölcsi nevelésnek kárára nem lehetnek. Esetleg a tanári testület tagjai nézzenek át megelőzőleg minden egyes könyvet, a melyeket az ifjuság kezébe akarunk juttatni.

1) Bain: Erziehung als Wissenschaft, 447. l.

A szerkesztő üzenete.

Ipartestületi tagnak. Azt a nézetet tartjuk helyesnek, mely a beszerzendő zászlót, mint ipartestületi zászlót óhajtja felszenteltetni. Helyes az az érvelésük, hogy keresztény Magyarországon lakunk, tehát azt a testületi — habár kath. jelvényekkel diszitett — zászlót a zsidó tagnak is tisztelnie kell éppen úgy, mint a katonaságnál a Szűz Máriás általános közös hadseregi zászlót avagy a törvénykezés termében a keresztet. És nem is kell attól félni, hogy valaha tiszteletlenség állana elő, mert e tekintetben a hagyománynak, a régi uzusnak is rendkivüli imperativ ereje van. Hiszen a régi céhek zászlai mind az illető céhek védő szentjének képével valának diszitve. Nem régiben pedig egy helyt egy tüzoltótestület zászlajának felszentelése alkalmával éppen a zsidó tagok követeltek másokkal szemben, hogy a zászlót csakis a kath. egyház szertartásai szerint szenteljék fel, mert csak igy tekintik testületi zászlónak. Nagy Magyarországon ujjunkon meglehetne számlálni azokat a testületeket, melyeknek zászlaján nincs kath jelvény s melyeknek zászlaját nem csupán a kath. egyház szentelte fel.

elhetővé teszi, hogy a szobák mázolás alatt és használtassanak, mivel a kellemetlen szag is lassu, ragadós száradás, mety az olajfestéknek és az olajlaknak sajátja elkerültetik. E mellett használata olyan egyszerű, hogy kiki maga végezheti a mázolást. A palló nedves tárgygyal feltörölhető, anélkül, hogy elvesztené fényét. Meg kell különböztetni

szinezett szobapalló fénymázt,

sárgásbarnát és mahagonibarnát, mely akárcsak az olajfesték födi be a pallót s egyuttal **fényt is ad. Ezért egyaránt alkalmazható régi és új pallóra. Teljesen beföd minden foltot, korábbi mázolást,** stb; van azután:

tiszta fénymáz (szinezetlen)

új pallóra és parkettra: mely csupán fényt ad. Különösen parkettra és olajfestékkel már bemázolt egész új pallóra való

Csak fényt ad, ennélfogva nem födi el a famustrát.

Postacsomag, körülbelül 35 négyszög méter (2 közép nagyságú szobára való) 5 frt 90 kr. vagy 9½ márka

A közvetlen megrendelések minden városban ahol raktáron vannak ide küldendők — Minta mázolások és prospektusok ingyen és bérmentve küldetnek A bevásárlásnál tessék jól vigyázni a cégre s a gyári jegyre, mivel azt a **több mint 35 éve létező gyártmányt sok felé utánozzák** és hamisitják, rossz és gyakran a célnak meg nem felelő minőségben hozzák forgalámba

Cristoph Ferenc

a valódi szobapalló fénylakk feltalálója és egyedüli gyártója.

FŐRAKTÁR:

DAHINTEN VIKTOR

vaskereskedésében. GYULAFEHÉRVÁRT.

Sürgöny: Blaskovits. Sokszorosan kitüntetve

Első országos müfestészeti és iparmüvészeti intézet. Alapittatott 1887-ben.

BLASKOVITS BÁTORI MIHÁLY

Szabadka, VII. kerület, Erdő-sor 66. szám.

A főt. papságnak biboros hercegprimás úr ő eminenciája 67,898. szám allatt és Tolnai Festetich Tasziló gróf úr ő nagyméltósága által ajánlva. Az oktatást ő nagyméltósága Császka Gy. kalocsai érsek úr nagylelkü áldozatkészsége folytán olaszországi müfestők és mümárványozóktól nyertem

Templomfestés stilszerint, gipsz-márvány (stuco), keresztek aranyozása állvány nélkül. Templommeszelés, eső által le nem mosható. **Oltárképek festése művészi kivitelben bámulatos olcsón.** Szegényebb egyházaknak 25% engedmény! **Elismerő nyilatkozatok rendelkezésre bocsájtatnak.**

Olajba oltárkép

magas cntm.	50	70	90	100	125	160	180	220
korona	25—	40.—	55.—	70.—	100.—	125.—	170.—	200.—

Egy életnagyságú arcképe, mert örök becse van és egyszersmind szobadisz, továbbá előnyős nász-, név- és születésnapi, vagy egyébb alkalmi és ünnepi ajándékul szolgál. — Ezeket az arcképeket bármilyen beküldött fénykép után a legfinomabb kivitelben készitem el

Nagysága	25×32	35×45	55×65	65×80	75×110	85×125	100×150
	18	25	40	55	95	120	180

Poichromozott fa-szobrok, aranyozott széllel

magas cntmt.	50	70	90	120	140	150	160	170	180	200
korona	30.—	40.—	50.—	100.—	135.—	150.—	170.—	185.—	240.—	300.—

PAPP GYÖRGY KÖNYVNYOMDÁJA

GYULAFEHÉRVÁRT.

ZELJESEN UJONNAN BERENDEZETT KÖNYVNYOMDAI MÜINTÉZET, KÖNYVKÖTÉSZETI MÜHELLYEL KAPCSOLATBAN.

T. cz.!

A kor követelményei előtt meghajolva, és a nyomdát igénylő közönség iránti előzékenységből is — Isten segedelmével és ügyszerető úri emberek, nemeslelkü felebarátok támogatásával — UJ KÖNYVNYOMDÁT rendeztem be, minélfogva azon kedvező helyzetben vagyok, hogy a typographiától ma már oly sokat kivánó legfokozottabb feltételeknek is eleget tehetek.

Könyvnyomdám változatos és nagymennyiségü modern betüfajokkal, szépalakú szövegbetükkel, többféle segédgépekkel és a könyvnyomtatáshoz megkivántató összes eszközökkel fel van szerelve, úgy, hogy bátran állithatom, hogy erdélyi hazaészünkben kevés nyomda lehet felszerelés tekintetében ennél előbb való.

De mindemellett ez a felszerelés csak alapjául szolgál egy nagy, minden versenyre képes könyvnyomdának, a mennyiben teljes erőmből arra fogok törekedni, hogy Isten segedelmével könyvnyomdámat újabb meg újabb eszközökkel erősitsem, bővitsem és a versenyre képessé fejlesszem.

Nagyon természetes, hogy ezen szándékomat csakis úgy leszek képes megvalósitani, ha a t. közönség eddig tanúsitott becses támogatásával ezután is szerencséltetni fog, — a mit reméive, és kérve, vállalatomat jóindulatába ajánlva, vagyok

Gyulafehérvárt, 1903. junius hó. hazafias tisztelettel

PAPP GYÖRGY, könyvnyomtató.

Tisztelettel ajánlom továbbá KÖNYVKÖTŐ-ÜZLETEMET, a hol is mindenféle könyvkötői munkákat elvállalok s azokat gyorsan, pontosan, tartósan és csinosan a legjutányosabb árért elkészitek.

Könyvnyomdám a következő állandó jellegü hetilapok és folyóiratok kiadásával van eddig megbizva: **Erdélyi Oltáregyleti Lap.** (Havi közlöny.) — **Közmüvelődés.** XXVI. évfolyamában. (Heti lap.) — **Alsófehérmegyei Tanügy.** (Havi közlöny.) — **Gyulafehérvári Hirlap.** XVII. évfolyamában. (Heti lap.)

HIRDETÉSEKET JUTÁNYOS ÁRBAN KÖZÖL E LAP KIADÓHIVATALA.

FELETTE FONTOS

minden mezőgazdára, minden állattulajdonosra, minden juh-, és sertéstenyésztőre s minden kisgazdára! „Miként hizlalom fel gyorsan sertéseimet?“ „Miként lesz marhám gyorsan piacképes?“ „Miként gyorsíthatom ökreim bizlalását?“ „Mely szerrel érem el teheneimnél és kecskéimnél a jobb tejet és nagyobb tejelést?“ „Mivel mozditom elő növendék marháim gyors felnövését?“ „Mit kell használnom, hogy marhám mindig egészséges legyen?

Ez csak az által érhető el, ha a takarmány vagy ital mellé védjegygyel ellátott, törvényesen védett, sokoldalúlag kipróbált s a legmagasabb kitüntetésekben részesitett

Regensburgi „Étvágy“ takarmányfüszer

vegyittetik

A költsége ennek igen csekély és dúsan visszatérül. Kapható minden nevesebb kereskedésben, vagy egyenest a czégnél:

MEISE LAJOS

mezőgazdasági készitmények gyára

SZÁSZSEBES.

Tájékoztató füzetek és utasitás ingyen szétküldve. Raktárak minden oly községben, hol még eddig nincsenek, felállitatnak, mire nézve sziveskedjék egyenest a fenti czéghez fordulni.

Föraktár Gyulafehérvárt:

SCHLESINGER TESTVÉREK üzletében, Novák Ferencz-tér.

Főpásztori körlevelek

csinos bekötését jutányos árért és gyorsan eszközli **Papp György** könyvnyomtató intézetének könyvkötészeti osztálya és Lelkészi hivatali nyomtatványok dús raktára. **GYULAFEHÉRVÁRT.**

Sürgönycim: **Papp György könyvnyomtató Gyulafehérvárt.**

Kiadja: az Erdélyi Római Katholikus Irodalmi Társulat. Nyomatott Papp György könyvnyomtató intézetében Gyulafehérvárt